

BURDUR MÜZESİ'NDEN KADIN PORTRESİ

A WOMAN PORTRAIT IN BURDUR MUSEUM

Yaşar Arlı*

Öz

Roma İmparatorluk döneminde yönetimde yer alan imparator ve eşinin saç stili/modası, dönemin portre sanatını belirlemektedir. Saç stili/modasıyla birlikte döneminin üslup özellikleri de verilen dönem desteklemektedir. Bu yüzden ilk kez yayımlanan kadın başındaki saç modası ve üslup özellikleri, eserin tarihlendirilmesi açısından önemlidir. Kadın portresinde "Ceres" tipi olarak adlandırılan tanrıça tipi saç modası söz konusudur. Portresi yapılan kadının fizyonomik özellikleri de idealize edilerek verilmiştir. Kadın başındaki tanrıça tipi saç modasıyla birlikte güçlü idealize etkiler, imparator Hadrianus (MS 117-138) döneminin resmi ve özel portrelerinde görülen önemli üslup özelliklerindedir. Ayrıca bu dönemin portre sanatında rastlanılan bir diğer dikkat çekici üslup özelliği de MS 130'lu yıllardan itibaren karşılaşılan göz bebeği ve irisin iççiliğindeki matkap kullanımınıdır. Bu dönemdeki matkap kullanımı ise yalnızca göz iççiliğiyle sınırlıdır. Tanrıça tipi saç modası ve diğer üslup özellikleriyle Erken Hadrianus dönemine tarihlendirilen kadın portresi, imparatorun eşi Vibia Sabina portrelerinden esinlenerek yontulmuştur. Son olarak buluntu yeri hakkında da varsayım gerçekleştirilen kadın portresi, Sagalassos antik kentinden olmalıdır. Bu hususta, Hadrianus döneminde bölgede yaşanan siyasi gelişmelerle birlikte irdelenen kadın portresinin çağdaşı dönemden müzede korunan Sagalassos kökenli portrelerle yapılan karşılaştırmalar sonucunda açıklanmaktadır.

Anahtar Kelime: Kadın Portresi, Burdur Müzesi, Erken Hadrianus Dönemi, Sagalassos.

Abstract

The hairstyle/fashion of the emperor and his wife, who were in power during the Roman Empire, determined the portrait art of the period. Along with the hairstyle/fashion, the stylistic features of the period also support the given period. Therefore, the hairstyle and stylistic features on the woman portrait, published for the first time, are important for the dating of the piece. In the woman portrait, there is a goddess-type hair fashion called "Ceres" type. The physiognomic features of the portrayed woman are also idealized. Strong idealized effects together with the goddess-type hair fashion on the woman portrait are important stylistic features seen in the official and private portraits of the Emperor Hadrianus (117-138 AD) period. The woman portrait, which is dated to the Early Hadrianic period with its goddess-type hairstyle and other stylistic features, was inspired by the portraits of Vibia Sabina, the emperor's wife. Finally, the woman portrait, of which findspot is also hypothesized, should be from Sagalassos. In this regard, the woman portrait, which was analyzed together with the political developments in the region during the reign of Hadrianus, is explained through comparisons with the portraits of Sagalassos origin preserved in the museum from the contemporary period.

Keywords: Woman Portrait, Burdur Museum, Early Hadrianus Period, Sagalassos.

GİRİŞ

Portre, varlığı bilinen saygın bir kişinin fizyonomik özelliklerinin mermer, taş, bronz ya da başka bir nesne üzerine aktarılmasıdır (Özgan, 2013a, s. 9). Burdur Müzesi'nin kapalı teşhir salonunda sergilenen kadın portresi de 14.06.1967 tarihinde müsadere (zoralm) yoluyla müzeye kazandırılmıştır. Mustafa Özata'dan teslim alınan eserin, bulunduğu yer bilinmemektedir. İlk kez bilim dünyasıyla paylaşılan kadın başı ise günümüze kadar ki çalışmalarda kaleme alınmamıştır. Anadolu'nun Roma İmparatorluk dönemi portre sanatı hakkındaki en kapsamlı çalışmalar, 1966 ve 1979 yıllarında Jale İnan ve Elisabeth Alföldi Rosenbaum tarafından yayımlanmıştır (İnan & Rosenbaum, 1966; 1979). 1967'de müzeye kazandırılan kadın portresi ise J. İnan ve E. A. Rosenbaum'un 1979 yılında yayımladıkları çalışmada irdelenmemiştir. Sonraki yıllarda da Ramazan Özgan tarafından kaleme alınan ve Anadolu'dan ele geçen eserlere kısmen de olsa yer verilen "Roma Portre Sanatı I-II" adlı yayınlarda da yorumlanmamıştır (Özgan, 2013a; 2013b). Ayrıca bu eser, diğer tekil çalışmalarda da değerlendirilmemiştir. Bu yüzdendir ki kadın başı, kendinden sonraki çalışmalara yol göstermesi bakımından değerlidir. Kadın portresindeki saç modası da eserin tarihlendirilmesi açısından önemlidir; çünkü tahta çıkan imparator ve eşinin saç stili/modasıyla birlikte sanatsal tercihleri döneminin portre sanatını belirlemektedir. Bu yüzdendir ki kadın portresindeki saç modası işlendikleri dönemin hanedan mensuplarıyla karşılaştırılmıştır. Saç modasıyla birlikte diğer üslup özelliklerinin yorumlanması da kadın portresi için önerilen dönem desteklemektedir. Son olarak gerçekleştirilen karşılaştırmalar neticesinde de esere bir kimlik önerisi getirilmiştir. Aynı zamanda kadın portresindeki üstün nitelikteki işçilik ve mermer kalitesi de yontulan eserin üretim yeri hakkında varsayım yapılmasını mümkün kılmaktadır.

1. Eserin Korunduğu Müze, Malzeme ve Ölçüleri

Burdur Müzesi'nde korunan kadın portresinin envanter numarası 5938'dir (Resim 1-2). İnce tanecikli beyaz mermerden yontulan başın yüksekliği 27,5 cm, genişliği 19 cm, derinliği ise 21,5 cm'dir.

2. Eserin Tanımı

Başın arka kısmının yaklaşık ½'si kırıktır. Alın merkezinin sağında korunan saç buklelerinde noksanlıklar söz konusudur. Alın merkezinin sol kısmı, eksiktir. Sol kaşın bitiminde zedelenme ve eksiklikler görülür. Sol elmacık kemiğinde ve burnunda küçük kopmalar mevcuttur. Baş, boynundan itibaren nokсандır (Resim 1-2).

Baş, yetişkin bir kadını temsil eder (Resim 1-2). Kadın başında alın merkezinden her iki yana ayrılan ve geçişlerinde oldukça sıkı verildiği dalgalı saç bukleleriyle tasarlanan saç modası yer almaktadır. Alın gerisindeki hacimli saç bukleleri ise daha yumuşaktır. Alın, yarım ay şeklindedir. Kaşlar, ince ve yay şeklindedir. Uzağa bakan gözler, küçüktür. Göz pınarlarına doğru uzanan açık gözler, badem formundadır ve sağ göz, sol göze oranla daha büyüktür. Göz bebeği ve iris, işlenmemiştir. Küçük burun, düzdür. Burun kanatları, geniştir. Elmacık kemikleri belirgindir, avurtlar ise dolgundur. Burun kanatlarının her iki yanından aşağıya doğru inen naso labial deri kırışıklığı, yüzeyseldir. Üst dudak alanı, dardır. Ağız, küçük ve kapalıdır. Dudaklar, incedir. Basık ve yayvan çene, geriye doğru çekiktir. Saç bukleleri altında bırakılan sağ kulağın yalnızca meme kısmı, görülür. Oval yüz, çeneye doğru sivrilir. Portresi yapılan kişinin fizyonomik özellikleri idealize edilerek aktarılmıştır. Boyun, incedir.

3. Eserin Değerlendirilmesi

Roma İmparatorluk dönemi resmi ve özel portrelerinin tarihlendirilmesindeki temel husus yönetimi devralan imparator ve imparatoriçenin saç stili/modasıyla birlikte tahta çıkan imparatorun sanatsal eğilimidir (Özgan, 2013a, s. 13; Tepebaş, 2018, s. 64, 79). Tahta çıkan imparator ve eşinin başkent Roma'da üretilen prototip portreleri, eyaletlere yollanılır ve oradaki atölyelerde çoğaltılan portrelerde, kentlere gönderilmekteydi (Özgan, 2013a, s. 15). Böylelikle halk hem imparator ve onun eşini tanımakta hem de imparatorluğun propagandası gerçekleştirilmekteydi (Tepebaş, 2018, s. 107-8). Portresini yaptırmak isteyen Romalı yurttaşlar da bu portrelerdeki saç stili/modasının öncülüğünde döneminin üslup özellikleriyle birlikte portrelerini yaptırılırdı.

İrdelenen kadın başında ise alın merkezinden her iki yana ayrılan ve geçişlerinde oldukça sıkı verildiği dalgalı saç bukleleriyle tasarlanan tanrıça tipi saç modası olarak da yorumlanan “Ceres” tipinde portrelenmiştir (Özgan, 2013b, s. 164). Bu saç modası da ilk olarak Augustus'un (MÖ 27-MS 14) eşi Livia Drusilla (Resim 3) portrelerinde görülür (Bol, 2010, s. 305, lev. 85a-b; Özgan, 2013a, s. 207, res. 133a). Daha sonrasında ise benzer saç modası, Hadrianus'un (MS 117-138) eşi Vibia Sabina (Resim 4) portrelerinde de söz konusudur (Wegner, 1956, lev. 45; Bol, 2010, s. 341-2, lev. 308a-b, 309a-c; Özgan, 2013b, s. 164). İmparatorluğun ilk hanedanlığı Iulius-Claudiuslar (MÖ 27-MS 68) Hanedanlığı dönemindeki Livia portreleri üç tipe yontulmuştur (Stirling, 2012, s. 628; Erkoç, 2016, s. 209-10). İlk tip, MÖ 58 yılında doğan ve MÖ 39 yılında Octavianus (Augustus) ile evlenen Livia'nın, Octavianus'un MÖ 27 yılında imparator olmasıyla ortaya çıkar (Kleiner, 1992, s. 76, res. 53; Stirling, 2012, s. 628). Kendi içerisinde de iki (Malbury Hall-Fayum) tipi barındıran bu

dönemin saç modası “Nodus” olarak bilinen alın üzerinden geriye doğru taranan saç bukleleriyle şekillendirilen geniş bir alın üstü topuzudur (İnan & Rosenbaum, 1966, s. 123, lev. 81, res. 3-4; Fittschen & Zanker, 1983, s. 1-3, lev. 1; Aurenhammer, 1988, s. 125, res. 2; Boschung, 2002, lev. 67, res. 3-4; Erkoç, 2016, s. 210, res. 1-2). İmparator Augustus’un MS 14 yılında ölümüyle imparator olan Livia’nın oğlu Tiberius (MS 14-37) döneminde ise imparatoriçe “Augusta” tacıyla taçlandırılmıştır. Yontulan portrelerinde de alın merkezinden her iki yana ayrılan ve geçişlerinde oldukça yumuşak verildiği dalgalı saç bukleleriyle tasarlanan “Salus” tipi kuaförlük modası mevcuttur (Freyer/Schauenberg, 1982, s. 218-9, res. 21-2; Kleiner, 1992, s. 77, res. 55; Özgan, 2013a, s. 217-8, res. 133b); fakat daha sonrasında ise annesi Livia’nın kendisine uyguladığı baskıdan rahatsız olan Tiberius, imparatoriçenin tüm unvanlarını elinden almıştır (Erkoç, 2012, s. 15). MS 29 yılında ölen Livia’nın portreleri de yeniden, torunu Claudius (MS 41-54) döneminde yontulmuştur (Arlı, 2022, s. 317). İmparator Claudius tarafından “DIVA” unvanıyla tanrısallaştırılan Livia’nın önceki sıfatları da bu dönemde iade edilmiştir ve tanrısallaştırılan babaannenin “Ceres” tipinde portreleri yapılmıştır (Rumpf, 1941, lev. 1; Sadurska, 1972, lev. 6; Erkoç, 2012, s. 77; Arlı, 2022, s. 317). “DIVA AUGUSTA” unvanıyla tanrısallaştırılan Livia’nın portreleri tanrıça tipi saç modasıyla yontulurken hanedanlığın diğer kadınlarında ise farklı bir saç modası söz konusudur (Poulsen, 1962, s. 72-3, lev. 58-9; Freyer/Schauenberg, 1982, s. 222-3, res. 25-28; Özgan, 2013a, s. 207-8, res. 133a). Örneğin, Caligula (MS 37-41) döneminde anne Agrippina Maior ve kız kardeşi Iulia Drusilla portrelerinde alın üzerindeki saç buklelerinin ondüle edilmesiyle şekillendirilen yeni bir saç modası yer alır (Bol, 2010, s. 306, lev. 86a-b, 87a-c; Özgan, 2013b, s. 42, 103-5, res. 106, 109). Claudius döneminde de imparatorun dördüncü eşi Agrippina Minor portrelerinde alın üzerinde ondüle edilen saç buklelerinin yoğunluk kazandığı görülür (Fittschen & Zanker, 1983, lev. 4-5; Akşit, 1985, s. 89; Kleiner, 1992, s. 140, res. 116). Claudius’tan sonra yönetime geçen Agrippina Minor’un oğlu aynı zamanda Iulius-Claudiuslar Hanedanlığı’nın son imparatoru Nero (MS 54-68) döneminde de ondüle edilen saç buklelerinin daha da yoğun bir şekilde işlendiği bilinir (Fittschen & Zanker, 1983, lev. 6; Erkoç, 2012, s. 126, lev. 91). Kadınlarda ısıtılan kısa demir çubuklarla şekillendirilen bu saç modası, mermer heykeltıraşlık eserlerinde ise matkap yardımıyla şekillendirilmiştir (Arlı, 2018, s. 320).

Ayrıca bu hanedanlık döneminde karşılaşılan en önemli üslup özelliklerinden birisi de portresi yapılan kişilerin fizyonomik özelliklerinin idealize (güzelleştirilerek) edilerek aktarılmasıydı; çünkü bu hanedanlık döneminde güçlü bir Neoklasizm (Grek sanatına öykülenme) söz konusudur (Erkoç, 2012; Özgan, 2013a, s. 147-272). Yalnızca hanedanlık içerisinde imparator

Claudius ve döneminin portrelerinde yumuşatılarak aktarılan bir Neoklasizmin varlığı bilinir (Kreikenbom, 1992, s. 200-1, no. 3 65; Rose, 1997, s. 100, no. 29, res. 97; Boschung, 2002, s. 54, no. 10.3, lev. 36.3; Özgan, 2013a, s. 250). Bu durumda imparatorun sanatsal tercihinin bir sonucuydu; çünkü Claudius halk ile bağını güçlü tutmak amacıyla portrelerini idealize etkilerden arındırılmış bir şekilde yaptırmıştır (Erkoç, 2012, s. 23; Özgan, 2013a, s. 250). Sadece onun döneminde tanrılaştırılmasından dolayı babaanne Livia portrelerinde güçlü bir Neoklasizm söz konusuydu. 86 yaşında ölen Livia'nın (Resim 3) portrelerinin genç görünümü de bu yüzdendir.

“Ceres” tipi olarak adlandırılan saç modasının işlendiği bir diğer dönem ise Hadrianus (MS 117-138) dönemiydi (Wegner, 1956, lev. 45; Özgan, 2013b, s. 164). İmparator bir Grek hayranıydı. Hadrianus'un bu hayranlığı da onun döneminin portre sanatında zirve yapan bir Neoklasizme dönüşmüştür (Özgan, 2013b, s. 134). Bu yüzdendir ki onun döneminin kadın portreleri de tanrıça tipi saç modasıyla yontulmuştur (İnan & Rosenbaum, 1979, s. 248, lev. 158, res. 1-3; Fittschen & Zanker, 1983, s. 10-1, lev. 12). MS 100 yılında Sabina ile evlenen Hadrianus, tahta çıktıktan kısa bir süre sonra da eşini “Augusta” unvanıyla yüceltmiş ve yontulan portreleri de tanrıça tipi saç modasıyla tasarlanmıştır (Wegner, 1956, lev. 45; Özgan, 2013b, s. 164).

Bu saç modasıyla birlikte Hadrianus döneminde rastlanılan önemli üslup özelliklerinden bir diğeri de portresi yapılan kişilerin fizyonomik özelliklerinin idealize edilerek verilmesiydi (Özgan, 2013b, s. 134). Örneğin, MS 85 yılında doğan ve MS 137 yılında 52 yaşında iken ölen Sabina'nın (Resim 4) portrelerindeki yüz hatlarının değişmemesi de var olan Neoklasizmin bir sonucudur (Boatwright, 1991, s. 516).

Son olarak bu dönemin portrelerinin tarihlendirilmesinde araştırmacılara yol gösteren bir diğer hususta göz bebeği ve irisin işçiliğindeki matkap kullanımınıdır. Erken Hadrianus (MS 130 öncesi) döneminin portrelerinde göz bebeği ve irisin işçiliğinde matkap kullanımı söz konusu değildir (Wegner, 1956, s. 40, 61-2, lev. 24-5a; Kleiner, 1992, s. 242, res. 206; Bol, 2010, s. 226, 341, lev. 308a-b). Roma İmparatorluk dönemi portre sanatında ilk kez Caligula döneminin kadın portrelerindeki saç modasının tasarımında kullanılan matkap (Özgan, 2013b, s. 104, res. 106; Wegner, 1956, s. 40, 61-2, lev. 24-5a), yaklaşık 100 yıl sonra Geç Hadrianus (MS 130 ve sonrası) döneminin kadın ve erkek portrelerinde ise yalnızca göz bebeği ve irisin işçiliğinde kullanılmıştır (Wegner, 1956, s. 40, 61-2, lev. 24-5a; Kleiner, 1992, s. 242, res. 206). Bu dönemden itibaren ilk defa göz bebeği ve iris, tek matkap darbesiyle verilmiştir (Wegner, 1956,

s. 40, 61-2, lev. 24-5a; Kleiner, 1992, s. 242, res. 206). Bu durumda imparatorun Grek sanatına olan hayranlığıyla ilintilidir.

Bu açıklamalar ışığında kaleme alınan kadın başındaki saç modası, hem Claudius döneminin Livia hem de Hadrianus döneminin Sabina portreleriyle benzerdir; fakat irdelenen Burdur eseri, Claudius döneminden değildir. Unutulmamalıdır ki Claudius döneminde uygulanan tanrıça tipi saç modası yalnızca tanrısallaştırılan Livia portrelerinde görülmekteydi (Rumpf, 1941, lev. 1; Sadurska, 1972, lev. 6; Erkoç, 2012, s. 77). Kadın başındaki fizyonomik özellikler ise Livia portresindekilerle benzer değildir; çünkü Livia portrelerinde çeneye doğru sivrilmiş üçgenimsi yüz, birbirinden hafif aralıklı dolgun kaşlar, iri gözler, belirgin göz kapakları, hafif kemerli burun ile dışarıya doğru taşkın yağlı ve yuvarlak çene dikkat çekicidir.

Fizyonomik özellikleriyle Livia portrelerinden farklılık gösteren kadın başı, Hadrianus döneminden olmalıdır. Kadın portresini, çağdaşı dönemden Roma Vatikan Müzesi ile Roma Ulusal Müzesi'nde korunan ana tipteki Sabina portreleriyle de karşılaştırıldığında bu görüşü desteklemektedir; çünkü kadın başındaki saç modasıyla birlikte yüzdeki idealize etkiler ve göz yapısındaki işçilik, döneminin üslup özelliklerini yansıtmaktadır (Wegner, 1956, s. 89, lev. 44a; Bol, 2010, s. 226, 341, lev. 308a-b). Bu üslup özellikleriyle birlikte kendine has fizyonomik özellikleriyle de kadın başı, imparatoriçenin portrelerinden ayrılır. Örneğin, Sabina portrelerinde karşılaşılan yay şeklindeki alın ile birlikte zarif ve hafif kemerli burun, imparatoriçeyi tanımlayan fizyonomik özelliklerdendir. Yorumlanan eserde ise burun düz, alın ise yarım ay şeklindedir.

Bu bilgiler sonucunda kendine has fizyonomik özellikleriyle kadın başı, Hadrianus döneminde ana tipteki Sabina portrelerinden esinlenerek yontulmuş özel bir portredir ve yontulduğu kentin soylu bir ailesinin mensubu olmalıdır. Son olarak irdelenen eserde, Geç Hadrianus dönemi portrelerinde karşılaşılan göz bebeği ve irisin tek matkap darbesiyle işlenmiş olunması söz konusu değildir. Bu yüzdendir ki kadın portresini, MS 130 (Erken Hadrianus dönemi) öncesine vermek mümkündür.

4. Üretim Yeri

Burdur Müzesi'nde korunan ve buluntu yeri bilinmeyen kadın başı, Burdur ili ya da ilin yakın çevresinden ele geçmiş olmalıdır. Burdur; Sagalassos (Ağlasun), Kibyra (Göhlhisar) ve Boubon (Göhlhisar) gibi önemli antik kentleri bünyesinde barındırmaktadır. Burdur Müzesi'nin teşhir salonunda yer alan eserlerin büyük bir kısmı da Sagalassos antik kentindedir. Sergilenen Sagalassos eserlerinden, K.4.1.0.7 envanter numaralı devasa Hadrianus portresi (Waelkens &

Poblome, 2011, s. 100-1, 114-5; Poblome, 2019, s. 422-3, res. 143) ile K.303.99.94 envanter numaralı genç erkek başı (Waelkens & Poblome, 2011, s. 88-9; Poblome, 2019, s. 424, res. 144), yorumlanan kadın portresiyle çağdaşı dönemdedir. Kadın başını, bu heykeltıraşlık eserleriyle de karşılaştırıldığında göz pınarlarına doğru uzanan dar göz kapaklarının uç kısımlarının sivrililiği, benzerdir. Ayrıca yontulan eserlerin mermer kalitesi de birbirleriyle benzer durumdadır. Üstün kalitedeki ince tanecikli beyaz (Dokimeion?) mermerden yontulmuşlardır. Son olarak ise kadın portresi için önerilen dönem önemlidir; çünkü imparator Hadrianus döneminde Pisidia'nın birinci kenti konumuna gelen Sagalassos, ayrıca bölgenin kült merkezidir (Waelkens & Poblome, 2011, s. 99). Bu statü de kentin bu dönemde altın çağını yaşamasını sağlamıştır (Waelkens & Poblome, 2011, s. 99). Yoğun iskân ve imar faaliyetlerinin yaşandığı bu dönemde aynı zamanda pek çok heykeltıraşlık eseri de yontulmuştur. Bu açıklamalar ışığında irdelenen eserin göz plastiğindeki işçilik, mermer kalitesi ve önerilen dönemiyle Sagalassos antik kentinden ele geçen bir buluntu olması ihtimali güçlüdür. Ayrıca diğer iki eser gibi kadın başı da Dokimeionlu ustaların elinden veya atölyesinden çıkmış olmalıdır. Sağ gözün, sol göze oranla farklı boyutta olması da portresi yapılan kadının fizyonomik özelliği olmasından ziyade ihtimalle heykel ustasının kopyalama tekniğine hakimiyeti veya iki farklı heykel ustasının elinden çıkmış olmasıyla açıklanabilir.

SONUÇ

1967 yılında zorailmla Burdur Müzesi'ne kazandırılan kadın başı, günümüze kadar yayımlanmamıştır. Kadın portresinde, alın merkezinden her iki yana ayrılan, geçişlerinde oldukça sıkı verildiği dalgalı saç bukleleriyle tasarlanan tanrıça tipi saç modası görülür. Aynı zamanda "Ceres" tipi olarak da yorumlanan bu saç modasına, Roma İmparatorluk dönemi portre sanatında iki kez rastlanılır. İlki, Iulius-Claudiuslar Hanedanlığı imparatorlarından Claudius dönemidir. MS 41 yılında yönetime geçen Claudius, MS 29 yılında ölen babaannesini "DIVA AUGUSTA" unvanıyla tanrısallaştırmıştır. Bu dönemde yeniden yontulan imparatoriçenin portreleri de bu tipte yontulmuştur. Bu hanedanlık döneminde ise tanrısallaştırılan Livia'nın portreleri dışındaki diğer hanedan mensuplarında ise alın üzerindeki saç buklelerinin ondüle edilmesiyle şekillendirilen farklı bir saç modası söz konusudur. İlk örnekleri, Caligula döneminde görülen bu saç modasında ondüle edilen saç bukleleri, Nero döneminin sonuna kadar da artarak devam ettirilmiştir. İrdelenen kadın portresindeki saç modası da Claudius döneminin Livia portresindekilerle benzerdir; fakat kadın başı, kendine has fizyonomik özellikleriyle Livia portrelerinden farklılık gösterir. Ayrıca Iulius-Claudiuslar Hanedanlığı döneminde karşılaşılan Neoklasizm, bu hanedanlık döneminin en önemli üslup

özelliklerindedir. Yalnızca imparator Claudius döneminde portresi yapılan kişilerin fizyonomik özellikleri, Neoklasizmin güçlü etkilerinden arındırılmıştır. Bu yüzden ki kaleme alınan kadın portresi, hem fizyonomik hem de üslup özellikleriyle Claudius dönemine verilmemiştir.

Tarıca tipi saç modası ikinci kez ise imparator Hadrianus döneminde işlenmiştir. İmparator, Grek sanatına düşküncü ve bu yüzden onun döneminin portre sanatında da güçlü bir Neoklasizm söz konusuydu. Bu yüzden ki döneminin kadın ve erkek portrelerinde; portresi yapılan kişilerin fizyonomik özellikleri, idealize edilerek işlenilirdi. MS 117 yılında yönetimi devralan Hadrianus, göreve geldikten kısa bir süre sonra eşini “Augusta” tacıyla yüceltmiş ve imparatoriçenin portreleri de “Ceres” tipinde yontulmuştur. Bilinmektedir ki tahta çıkan imparator ve eşinin saç stili/modası döneminin portre sanatını belirlemekteydi. Sabina’nın saç modası da Hadrianus dönemininkini belirlemiştir. Bu yüzden ki saç modası ve yüz hatlarının idealize aktarılışıyla kadın başı, Sabina portrelerinden öykülenerek yontulmuştur; fakat kendine özgü fizyonomik özellikleriyle de imparatoriçenin portrelerinden ayrılır. Yorumlanan kadın başında ayrıca göz bebeği ve iris, işlenmemiştir. Bu önemli üslup özelliği de kadın portresini, MS 130 öncesine tarihlendirilmesini mümkün kılmıştır. Son olarak ise kadın portresi, bölgenin yerel malzemesi kireç taşıdan yontulmamıştır. Kaba ve ucuz bir işçilikte söz konusu değildir. Bu durumda kadın portresinin yerinde gezgin bir atölyede taşralı ustalar tarafından yontulmadığını gösterir. Genelde gezgin atölyelerde, yerel ustaların elinden çıkan eserler, maliyeti düşürmek amacıyla hem bölgeye özgü yerel malzeme tercih edilmekte hem de zamandan tasarruf için özensiz bir işçilik görülmektedir. Kadın portresi ise kaliteli ince tanecikli beyaz mermerden yontulmakla birlikte üstün nitelikte bir işçiliğe sahiptir. Bu durumda eserin köklü bir atölye ürünü olduğunu gösterir. Kadın portresinin her ne kadar buluntu yeri bilinmemesi rağmen mermer kalitesi ve mükemmel işçilik eserin, Pisidia bölgesinde yer alan ve MS 2. yüzyılın görkemli kenti Sagalassos’tan olması ihtimalini güçlendirir. Hadrianus döneminde bölgenin merkezi olan kentte, önemli imar faaliyetleri gerçekleştirilmekte ve kent, zengin heykeltıraşlık eserleriyle donatılmaktadır. Sagalassos’tan ele geçen ve mermer analizi yapılan heykeltıraşlık örneklerinde olduğu gibi kadın portresi de Dokimeion mermerinden yontulmuş olmalıdır. Sipariş üzerine de merkez atölyede ya da kente kurulan seyyah bir atölyede Dokimeionlu ustalar tarafından yontulması mümkündür. Bu durumda muazzam işçilik ve mermer kalitesindeki çağdaş dönemden Sagalassos kökenli K.4.1.0.7-K.303.99.94 portrelerin göz kapaklarındaki işçiliğin benzerliğiyle açıklanmıştır.

KAYNAKÇA

- Arli, Y. (2018). Günümüz uyarlamasıyla Flaviuslar dönemi kadın kuaförlük modası. *Uluslararası sosyal araştırmalar dergisi*, 11 (58), 318-321.
- Arli, Y. (2022). Ödemiş Müzesi'nde korunan kadın başı betimli mobilya ayağı. *Amisos*, 7 (13), 315-323. <https://doi.org/10.48122/amisos/1146551>
- Aurenhammer, M. (1988). Römische porträts aus Ephesos. II. *Conferenza internazionale sul ritratto Romano ritratto ufficiale e ritratto privato, Roma 26-30 settembre 1984*, 123-130.
- Boatwright, M. T. (1991). The imperial women of the early second century A.C. *The American Journal of Philology*, 112 (4), 513-540. <https://doi.org/10.2307/294932>
- Bol, P. C. (2010). *Die geschichte der antiken bildhauerkunst IV: Plastik der Römischen kaiserzeit bis zum tode kaiser Hadrians*. Verlag Philipp von Zabern & Mainz am Rhein.
- Boschung, D. (2002). *Gens augusta: Untersuchungen zu aufstellung, wirkung und bedeutung der statuengruppen des Julius-Cladiuschen kaiserhauses*. Verlag Philipp von Zabern & Mainz am Rhein.
- Erkoç, S. (2012). *Anadolu'da Iulius-Claudiuslar dönemi portre sanatı* (YÖK Tez Merkezi, Doktora Tezi). Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erkoç, S. (2016). Küçük Asya'daki Livia portreleri. *Cedrus*, IV, 209-217. <https://doi.org/10.13113/CEDRUS/201612>
- Fittschen, K., & Zanker, P. (1983). *Katalog der Römischen porträts in den Capitolinischen Museen und den anderen kommunalen sammlungen der stadt Rom: Band III-text*. Philipp von Zabern & Mainz am Rhein.
- Fittschen, K., & Zanker, P. (1983). *Katalog der Römischen porträts in den Capitolinischen Museen und den anderen kommunalen sammlungen der stadt Rom: Band III-tafeln*. Philipp von Zabern & Mainz am Rhein.
- Freyer/Schauenberg, B. (1982). Die kieler Livia. *Bjb*, 182, 209-224.
- İnan, J., & Rosenbaum, E. (1966). *Roman and early Byzantine portrait sculpture in Asia Minor*. The Oxford University Press.
- İnan, J., & Rosenbaum, E. A. (1979). *Römische und frühbyzantinische porträtplastik aus der Türkei-text*. Philipp von Zabern & Mainz am Rhein.
- İnan, J., & Rosenbaum, E. A. (1979). *Römische und frühbyzantinische porträtplastik aus der Türkei-tafeln*. Philipp von Zabern & Mainz am Rhein.
- Kleiner, D. E. E. (1992). *Roman sculpture*. Yale University Press.
- Kreikenbom, D. (1992). *Griechische und Römische kolossalporträts bis zum späten ersten Jahrhundert nach christus*. Verlag Walter de Gruyter.
- Özgan, R. (2013a). *Roma portre sanatı I*. Ege Yayınları.
- Özgan, R. (2013b). *Roma portre sanatı II*. Ege Yayınları.

- Poblome, J. (2019). *Bir zamanlar Toroslarda Sagalassos*. Yapı Kredi Yayınları.
- Poulsen, V. (1962). *Les portaits Romains I: République et dynastie Julienne*. Glyptotheque Ny Carlsberg.
- Rose, C. B. (1997). *Dynastic commemoration and imperial portraiture in the Julio-Claudian period*. Cambridge University Press.
- Rumpf, A. (1941). *Abhandlungen der preußischen akademie er wissenschaften: Antonia Augusta*. Verlag der Akademie der Wissenschaften.
- Sadurska, A. (1972). *Corpus signorum imperii Romani pologne volume I: Les portraits Romains dans les collections Polonaises*. PWN-éditions scientifiques de Pologne.
- Stirling, L. M. (2012). A new portrait of Livia from Thysdrus (El Jem, Tunisina). *American Journal of Archaeology*, 116 (4), 625-647. <https://www.jstor.org/stable/10.3764/aja.116.4.0625>
- Tepebaş, U. (2018). *Roma portre metodolojisi ışığında Manisa Müzesi portreleri ve başları* (YÖK Tez Merkezi, Doktora Tezi). Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Waelkens, M., & Poblome, J. (2011). *Bir kentin dönüşümü*. İçinde M. Waelkens, J. Poblome, P. D. Rynck & E. Torun (Eds.). *Sagalassos city of dreams* (ss. 57-97). Okv Publishing.
- Waelkens, M., & Poblome, J. (2011). *Pisidya'nın birinci kenti*. İçinde M. Waelkens, J. Poblome, P. D. Rynck & E. Torun (Eds.). *Sagalassos city of dreams* (ss. 99-131). Okv Publishing.
- Wegner, M. (1956). *Das Römische herrscherbild: Hadrian (Plotina. Marciana. Matidia. Sabina)*. Verlag Gebr. Mann.

RESİMLER

Resim 1. Kadın portresinin cepheden görünümü.

Resim 2. Kadın portresinin sağ profilden görünümü.

Resim 3. Livia Drusilla portresi (<https://arachne.dainst.org/entity/902699/image/902699>).

Resim 4. Vibia Sabina portresi (<https://artsandculture.google.com/asset/portrait-head-of-empress-sabina-unknown/egFb45LUIrllCA>).